

ΒΙΒΛΙΟ

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΔΡΑΣΗ

Το βιβλίο του Alfred Gell από το **MIET** προσφέρει μία διαπολιτισμική προσέγγιση της τέχνης.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΟΡΟΞΕΝΙΔΗ

Όταν το *Art and Agency: An Anthropological Theory* του Alfred Gell κυκλοφόρησε το 199 από τις εκδόσεις του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, έναν χρόνο μετά τον θάνατο του συγγραφέα και ενώ εκείνος δεν είχε προλάβει να το ολοκληρώσει, αναγνωρίστηκε ως τομή στην ανθρωπολογία της τέχνης. Έκτοτε συζητήθηκε έντονα, κυρίως από τους ανθρωπολόγους, επηρέασε όμως σταδιακά και το πεδίο της ιστορίας και θεωρίας της τέχνης, καθώς αυτές έπαιρναν την εποχή εκείνη μια «εθνογραφική στρόφιξη». Το βιβλίο, που εκδόθηκε πρόσφατα στα ελληνικά με τον τίτλο *Τέχνη και Δράση*, *Μια Ανθρωπολογική Θεωρία* από το **Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (MIET)**, μετάφραση Πελαγία Μαρκέτου), υποδηλώνει από τον τίτλο του και μόνο την ενασχόλησή του Gell με την τέχνη. Παραμένει ένα σύγγραμμα ανθρωπολογικό και μάλιστα στην κατεύθυνση της βρετανικής κοινωνικής ανθρωπολογίας (σε αντίθεση με την αμερικανική πολιτισμική ανθρωπολογία, που δίνει μεγαλύτερη έμφαση στα σύμβολα).

Γνωστό στο ειδικό κοινό, το *Τέχνη και Δράση* είναι ένα δύσκολο, πυκνογραμμένο ανάγνωσμα που όμως είναι διανοητικά αφυπνιστικό και «σύγχρονο» με τη διεπιστημονική του ματιά (ως εξαιρετικά καλλιεργημένος άνθρωπος ο Gell χρησιμοποιεί και στοιχεία από τη γνωσιακή φιλοσοφία, την ψυχολογία και την αισθητική) και την ανοιχτή, ευρεία και φιλόδοξη προσέγγισή του. Η εισαγωγή που έχουν συγγράψει οι πανεπιστημιακοί της ανθρωπολογίας Παναγιώτης Πανόπουλος και Ελπίδα Ρίκου (χάρη στους οποίους έχει μεταφραστεί στα ελληνικά και σχεδόν όλη η εργογραφία του Gell για την τέχνη) όχι μόνο διευκολύνει την ανάγνωση των επόμενων κεφαλαίων (που ξεδιπλώνονται στις υπόλοιπες 350 σελίδες), αλλά εξηγεί τη σκέψη του Gell εκτενέστερα ενώ ξετυλίγει και την υποδοχή και τον αντίκτυπο των θεωριών του.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι θα μπορούσε να προταθεί και ως ένα βιβλίο για τη σύγχρονη τέχνη. Ειδικά στο τελευταίο κεφάλαιο, όπου αναφέρεται

στο έργο του Marcel Duchamp. Διακριτό σημείο της θεωρίας του είναι ότι ο Gell εφαρμόζει τα κοινωνικο-ανθρωπολογικά κριτήρια για να μιλήσει τόσο για την τέχνη και τα παράγωγα μη δυτικών πολιτισμών ή για προϊόντα που δεν χαρακτηρίζονται στις δυτικές κουλτούρες ως «υψηλή τέχνη», όσο και γι' αυτά που εμείς αναγνωρίζουμε ως τέχνη. Δεν ασχολείται όμως με το τι είναι τέχνη, δεν τον ενδιαφέρει να δώσει έναν ορισμό (δείχνει συμπάθεια για τη θεσμική θεωρία της τέχνης του Danto). Υποστηρίζει, πάντως, ότι αυτό που ονομάζουμε τέχνη είναι μία μορφή δράσης που υπάρχει σε όλους τους πολιτισμούς.

Η δράση είναι η ανάπτυξη σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους, τα καλλιτεχνικά έργα και τις συλλογικότητες, γεγονός που προσδίδει στην τέχνη και ένα επιτελεστικό στοιχείο. Δεν είναι μόνο τα έμψυχα όντα που δρουν, αλλά και τα ίδια τα αντικείμενα. Επιπλέον, το χαρακτηριστικό της τέχνης ως δράσης είναι διαπολιτισμικό και διϊστορικό. Ο Gell συγκεράζει τα πεδία ενδιαφέροντος της ανθρωπολογίας και της ιστορίας της τέχνης. Δεν διαχωρίζει ούτε όμως ταυτίζει τέχνη και τεχνουργήματα. Ασχολείται ωστόσο και με τα ίδια τα πράγματα –όχι μόνο με τη λειτουργία τους στο πλαίσιο των κοινωνικών σχέσεων–, με τη μορφολογία, την τεχνολογία, την υλικότητα. Αποδίδει επίσης στα πράγματα και στην αναπαράσταση ένα στοιχείο μαγείας, μεταμόρφωσης.

Αν και ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες, παράγοντες όπως η μαγεία (και μέσα από την τεχνολογία), η μορφολογία, η δράση (για να θυμηθούμε και τη σχεσιακή αισθητική του Bouffigaud) και η εμπλοκή της τέχνης στις σημερινές κοινωνικές σχέσεις και συλλογικότητες απασχολούν τη σύγχρονη τέχνη. Αυτή η σύμπτωση καθιστά τον προβληματισμό του Gell οικείο στον φιλόδοξο αναγνώστη. Το γεγονός ότι οι θεωρίες του συνομήλικού του Γάλλου φιλοσόφου Bruno Latour ως προς την τέχνη ως δράση έχουν συγκεντρώσει και κάποιο ενδιαφέρον από τη σύγχρονη τέχνη συμβάλλει στην «επικαιρότητα» του Gell.

Δεν μπορεί παρά να αναρωτηθεί κανείς πώς θα εξελισσόταν η σκέψη του Gell σήμερα. Το πιθανότερο είναι ότι θα απασχολούσε το πεδίο της τέχνης και λόγω της σύγχρονης διεπιστημονικής τάσης.

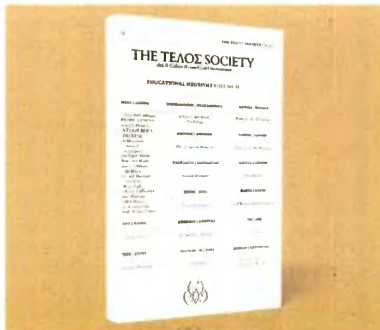
ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΑ, ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΕΧΝΗΣ

Ο δεύτερος τόμος της τριλογίας από τη THE ΤΕΛΟΣ SOCIETY θίγει επίκαιρα θέματα.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΟΡΟΞΕΝΙΔΗ

Εδώ και δύο χρόνια, η εικαστικός Γεωργία Κοτρέτσος έχει ξεκινήσει μία εξαντλητική καταγραφή των ΑΜΚΕ καθώς και πρωτοβουλιών που δεν έχουν ακόμα νομική υπόσταση αλλά δρουν με DIY καθεστώς για τον σύγχρονο πολιτισμό. Χρησιμοποιώντας την εμπειρική μέθοδο, επισκέπτεται (πραγματικά ή ψηφιακά) τους σχετικούς χώρους και παίρνει συνεντεύξεις από τους ιδρυτές τους. Το πρωτογενές αυτό υλικό είναι το περιεχόμενο της τρίτομης έκδοσης *GREECE EDUCATIONAL HEURISM* (η λέξη «heurism» υποδηλώνει την ανακάλυψη), το δεύτερο μέρος της οποίας κυκλοφορεί μέσα στον Οκτώβριο.

Ακολουθώντας τη δομή της πρώτης έκδοσης, το δεύτερο βιβλίο της σειράς (*EDUCATIONAL HEURISM / VOLUME II*) που εκδίδει η THE ΤΕΛΟΣ SOCIETY (ΑΜΚΕ που έχει συστήσει η Κοτρέτσος και η οποία διοργανώνει πολλές αξιόλογες εικαστικές δράσεις) παρουσιάζει 17 χώρους στην Αθήνα αλλά μάς μεταφέρει και εκτός Αθηνών, σε όλο το μήκος και πλάτος του ελλαδικού χώρου, καθώς και σε δύο «χώρους» του εξωτερικού.

Για όσους παρακολουθούν τη σύγχρονη τέχνη, το βιβλίο θα τους φανεί χρήσιμο: καταγράφει διάφορα κεντρικά χώρους (από μόνο του ένα δύσκολο εγχείρημα καθώς ξεκινά από το μηδέν), πολλοί εκ των οποίων

δεν έχουν ορατότητα αλλά και που μπορεί να χαθούν πριν καν ακουστούν. Πιο σημαντικό όμως είναι ότι το βιβλίο αφήνει να διαφανεί μία τάση που ειδικά με την οικονομική κρίση και την πανδημία απέκτησε μεγάλη δυναμική, η ανάδυση δηλαδή ανεξάρτητων μικρών χώρων για την τέχνη συχνά από καλλιτέχνες ή νεαρούς επμελητές.

Το βιβλίο επιχειρεί μια αντικειμενική καταγραφή, δεν αξιολογεί ούτε αποτιμά. Αφήνει τον αναγνώστη να κρίνει και εμμέσως εγείρει μια σειρά κ αιρίων ζητημάτων γύρω από τη χρηματοδότηση της τέχνης, την αυτοχρηματοδότηση, την κρατική πολιτιστική πολιτική (το ποιες ΑΜΚΕ επιδοτούνται από ποιους και με ποιο ποσό είναι ένα θέμα), τις «μικροκλίμακες» σε σχέση με τους μεγαλύτερους θεσμούς και τον ολόνα και πιο σημαντικό ρόλο της διαχείρισης (τεχνολογία και λογιστικά) ως απαραίτητο εργαλείο στη διοργάνωση εκθέσεων και δράσεων.

Οι πολυάριθμοι χώροι για τη σύγχρονη τέχνη προσφέρουν πολυφωνία. Αν εκφράζουν μία ανάγκη, μέρος της ανάγκης αυτής είναι να δημιουργηθεί και μία υποδομή, η κατάλληλη οργάνωση, ώστε οι χώροι αυτοί να μην κινδυνεύουν, να στήνονται σωστά και να έχουν αξιοκρατική μεταχείριση.

Η έρευνα της Γεωργίας Κοτρέτσος και η καταγραφή της στα βιβλία χαρτογραφούν, ανοίγουν δρόμους και αποτελούν όχι μόνο έναν εκλεπτυσμένο «οδηγό» αλλά και ένα εργαλείο για ερευνητές και «διαχειριστές» της τέχνης. Αξίζει να σημειωθεί ότι, από την έκδοση του πρώτου τόμου τον περασμένο Απρίλιο, 34 φοιτητές και υποψήφιοι διδάκτορες από την Ελλάδα και το εξωτερικό αντλούν γνώση από το βιβλίο.

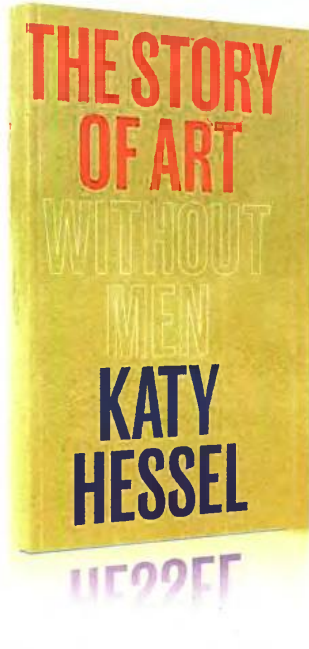
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΧΩΡΙΣ ΑΝΤΡΕΣ

Μία διαδρομή με οδηγό και με θέμα τη γυναικεία δημιουργικότητα.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΚΕΛΥ ΓΡΥΝΤΑΚΗ

Το περίφημο δοκίμιο της Αμερικανίδας ιστορικού τέχνης Linda Nochlin *Γιατί δεν υπήρξαν σπουδαίες γυναίκες καλλιτέχνες*, που περιγράφει και αναλύει τους λόγους του συστηματικού αποκλεισμού των γυναικών από τις τέχνες, γράφτηκε το 1971. Σχεδόν 30 χρόνια μετά, το 2019, μια έρευνα πάνω στο ποσοστό των γυναικών καλλιτεχνών σε σημαντικά ιδρύματα τέχνης στις ΗΠΑ κατέληξε ότι 87% των εκθεμάτων ήταν από άντρες καλλιτέχνες.

Σοκαρισμένη από την παντελή απουσία καλλιτεχνίδων σε ένα art fair που πήγε το 2015, η νεαρή ιστορικός τέχνης Katy Hessel δημιούργησε έναν λογαριασμό στο Instagram όπου ανέβαζε και παρουσίαζε κάθε μέρα και άλλη καλλιτέχνη. Το @thegreatwomenartists είναι μέχρι σήμερα από τα πιο ενδιαφέροντα και σημαντικά account που μπορείς να βρεις στο χάος του Instagram, όπως και το αντίστοιχο podcast το οποίο ξεκίνησε πριν από τρία χρόνια. Φέτος, όλες αυτές οι προσπαθειές γνωριμίας ενός ευρύτερου κοινού με τη γυναικεία δημιουργικότητα συστηματοποιήθηκαν σ' ένα πολύ κομψό βιβλίο, το *The Story of Art Without*

Men (Η Ιστορία της Τέχνης χωρίς άντρες), τίτλος που παραπέμπει, επίτηδες, στο θρυλικό *The Story of Art (Το χρονικό της Τέχνης)* του H.E. Gombrich, η πρώτη έκδοση του οποίου δεν συμπεριλάμβανε ούτε μία γυναίκα, όταν ακόμα κι ο Vasari στο περίφημο έργο *Ζωές* είχε συμπεριλάβει τέσσερις.

Πρόκειται για μια συνεπή γραμμική ιστορία της –δυτικής κυρίως– τέχνης, από την Αναγέννηση μέχρι σήμερα, μέσα από δημιουργούς, κάποιες πλέον πασίγνωστες –η Artemisia Gentileschi, η Frida Kahlo ή η Tracey Emin για παράδειγμα– κάποιες όμως εντελώς άγνωστες– Plautilla Nelli, Georgette Chen, ή Gertrud

Arndt είναι μόνο κάποια από τα ονόματα που δεν γνώριζα – που κατάφεραν να ασκήσουν ενεργά την τέχνη τους στην εποχή τους, ακόμα και να διακριθούν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, αποδεικνύοντας ότι «υπάρχουν σπουδαίες γυναίκες καλλιτέχνες».

Οι περισσότερες –ιδιαίτερα όσες έζησαν πριν από τον 20ό αιώνα– στην πορεία ξεχάστηκαν, «εκδιώχθηκαν» ή αγνοήθηκαν από την επίσημη Ιστορία τέχνης, αυτή δηλαδή του Gombrich, του H.H. Arnason ή του H. Read.

Μαθαίνουμε για τις ζωές τους, τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες της εποχής τους, τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώθηκαν τα κινήματα στα οποία εντάχθηκαν και τις ιδιαίτερες συνθήκες που βοήθησαν ή εμπόδισαν τη διάκρισή τους.

Καλογραμμένο, με γλώσσα απλή και προστή, το βιβλίο (από τις εκδόσεις Hutchinson Heinemann, Penguin Random House, UK) αποτελεί άριστη εισαγωγή σε μια Ιστορία συμπληρωματική στην επίσημη, που, όπως λέει και η ίδια η συγγραφέας, ακόμα γράφεται. Δεν είναι υπερφιλόδοξο, ως μεμονωμένη προσπάθεια, αλλά συνειδητά και με μετριοφροσύνη στοχευμένο μέρος ενός ευρύτερου «σχεδίου» ανάδειξης όσων η Ιστορία κράτησε στο περιθώριο, στο πλαίσιο του οποίου –από τη Nochlin και μετά– έχουμε διαβάσει εξαιρετικές μελέτες, από τις Parker και Pollock ή τη Whitney Chadwick, μέχρι πιο πρόσφατα τη Nancy Princenthal ή τη Jennifer Higgin, ανάμεσα σε πολλές άλλες.

Αυτό που ίσως του λείπει είναι μια λίγο περισσότερο κριτική ματιά πάνω στον τρόπο με τον οποίο η μερική ή καθολική περιθωριοποίηση από τους δεδομένους –και αντρικά θεσπισμένους– κανόνες ευνόησε την ανάπτυξη άλλων. Πώς δηλαδή η γυναικεία δημιουργικότητα, παρακάμπτοντας τους κανόνες αυτούς, έφτιαξε, έσωσε και εικονικά, θεμέλια για μια άλλη Ιστορία τέχνης. Όχι συμπληρωματική, αλλά εναλλακτική.

ΜΟΔΑ

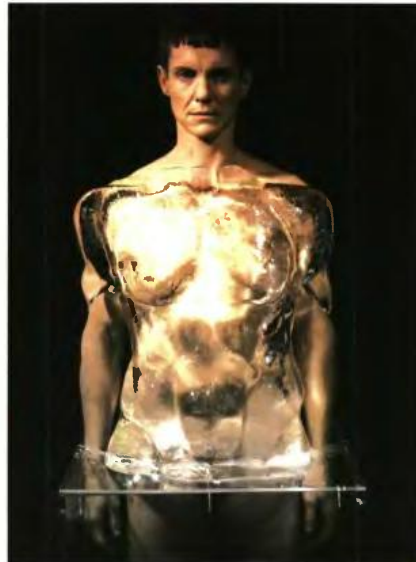
ΑΝΤΡΕΣ ΜΕ ΜΑΥΡΑ Η ΜΕ ΡΟΖ

Μία χαρτογράφηση της αρρενωπότητας.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΚΕΛΥ ΓΡΥΝΤΑΚΗ

Η διαμόρφωση της αντρικής ταυτότητας από τα στερεότυπα της αρρενωπότητας και η κατασκευή αυτών μέσω κοινωνικοπολιτικών μηχανισμών αποτελούν θεμελιώδεις πτυχές της τρέχουσας επαγρύπνησης πάνω σε θέματα φύλου. Γιατί, όπως έλεγε και η Virginia Woolf, εντέλει ίσως πιο πολύ να μας φοράει το ρούχο παρά να το φοράμε εμείς. Μια έκθεση, επομένως, για τη σχέση αρρενωπότητας και μόδας μοιάζει όχι μόνο ελκυστική, αλλά απαραίτητη.

Το V&A (Victoria and Albert Museum) έχει το καταλληλότερο υλικό το καταλληλότερο υλικό για να παρακολουθήσει κανείς την εξέλιξη κατασκευής της αρρενωπότητας μέσα απ' το ντύσιμο, γεγονός που είναι πρόδηλο στην έκθεση «Fashioning Masculinities: The art of menswear». Ο πλούτος και η φαντασία των εκθεμάτων είναι εντυπωσιακά, όπως και οι επιλογές παρουσίασης των πολυποικίλων αλλαγών της αντρικής ένδυσης από τα τέλη της Αναγέννησης μέχρι σήμερα. Από τα μαύρα φράκα που κατέκλυσαν το Παρίσι του 19ου αιώνα, μέχρι το μιλιτέρ σακάκι του Jimi Hendrix και από το φύλλο σιρκέ που φόρεσαν στο γυμνό άλογο του David αφού σκανδαλίστηκε η βασίλισσα Βικτωρία, μέχρι την πολυτελή τουαλέτα του Billy Porter στα Csear του 2019, παρακολουθούμε το ανδρικό ρούχο να εξελίσσεται, όχι πάντα αναμενόμενα, πάντα όμως σε διάδραση με την εποχή του. Κάπες, ημίψηλα και κλιτ, δανδήδες, άντρες με μαύρα ή με ροζ, ο ωραίος Μπρούμελ (Brummell), ο Baudelaire, ο RuPaul, διάσημα κουστουμί, της Marlene Dietrich, του Timothée Chalamet, κλέβουν την παρά-

Cassils Tiresias, *Video Still No. 4 (Performance for Camera)*, 2013 Φωτογραφία: Cassils με Clover Leary. Ευγενική παραχώρηση του καλλιτέχνη

σταση. Στα ενδιάμεσα, παρατηρούμε υλικό από τέχνη και διαφήμιση όπου ζητήματα επιβολής, εκδήλωσης και αποσταθεροποίησης στερεοτύπων προσεγγίζονται πολυεστικά και αναπάντητα, όπως στην εξαιρετική performance *Tiresias* (2013) του Cassils –στην οποία γίνεται αναφορά στο μύθο του μάντη Τειρεσία, που για επτά χρόνια μεταμορφώθηκε σε γυναίκα– σε διάλογο με το θρυλικό άψογο αντρικό σώμα της *Εποχής του Χαλκού* (1877) του Ροντέν, το φιλμ του on-going project *Arrested Movement* του Anthony Patrick Manieri, που ανατρέπει πρότυπα αντρικής ομορφιάς και κινησιολογίας με μια απολαυστική χορογραφία, και την καυστικότητα σειράς φωτογραφιών *Diaries of a Victorian Dandy* (2012) του Yinka Shonibare CBE, που παίζει με την εικόνα του αριστοκράτη στον Hogarth και τη δημοφιλή σειρά «Bridgerton».

Το σόου είναι καθηλωτικό, όπως όλα του V&A. Λείπει, όμως, μια οξύτερη ματιά πάνω στην επτελεστική λειτουργία του ρούχου στη νεωτερικότητα, ως κατασκευαστής και φορέας προνομίου και τελικά ως κοίτη της τοξικότητας με την οποία έχει πλέον συνδεθεί η αρρενωπότητα. Αυτό δηλαδή που εγώ δεν μπόρεσα να βρω στην έκθεση, παρά τις προσδοκίες που είχε δημιουργήσει, είναι ένα ουσιαστικό σχόλιο πάνω στη φύση των αντρικών ενδυματολογικών χαρακτηριστικών που έχτιζαν και χτίζουν διάκριση και επιβολή.

FASHIONING MASCULINITIES: THE ART OF MENSWEAR, V&A ΕΩΣ 6/11

Η έννοια του μεταβολισμού στην αρχιτεκτονική έχει συνδεθεί ιστορικά με ένα κίνημα που αναδύθηκε στη μεταπολεμική Ιαπωνία: Σε μια εποχή τεχνολογικής αιμοδοξίας και ραγδαίας εξάπλωσης του αστικού φαινομένου, μια ομάδα νέων αρχιτεκτόνων από το Τόκιο φαντάστηκε τις πόλεις του μέλλοντος ως μεγάλα-κατασκευές σε στεριά, θάλασσα και αέρα, και αναζήτησε τους νόμους αυτής της ανάπτυξης στη βιολογία και στις διαδικασίες οργανικής σύνθεσης και αποσύνθεσης. Η σκέψη της ομάδας των «Μεταβολιστών» έμεινε σε μεγάλο βαθμό θεωρητική, με ελάχιστα χτισμένα παραδείγματα, όπως ο πρόσφατα κατασκευασμένος Nakagin Capsule Tower, έχει όμως περάσει στην ιστορία. Η 6η Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής στο Ταλίν της Εσθονίας «Edible. Or, the Architecture of Metabolism» επιστρέφει σε αυτή την έρευνα, μέσα από σύγχρονη σκοπιά και πλήθος πειραματικών εφαρμογών. Η αρχιτεκτονική, αντιληπτή στον κοινό νοη ως κάτι σταθερό και αναλλοίωτο, εξετάζεται ως σύστημα που διαρκώς μεταβολίζεται, ακριβώς όπως η τροφή.

Αρχιτεκτονική, έρευνα και εφαρμογή

Στην έκθεση ξεχωρίζουν ένα φαγώσιμο κτιριακό κέλυφος και ένας καμπυλόσχημος τοίχος όπου τα τούβλα είναι κατασκευασμένα από μύκητες. Το να σκεφτόμαστε την αρχιτεκτονική με τους όρους του –πραγματικού– φαγητού μοιάζει παράδοξο και, μάλλον, υλικό για κάποια μεταπτυχιακά προγράμματα με ασαφές περιεχόμενο. Όμως, οι δύο ελληνικές καταγωγής επιμελήτριες της Μπιενάλε, Λυδία Καλλιπολίτη και Αρετή Μαρκοπούλου, αρχιτέκτονες και καθηγήτριες πανεπιστημίου οι ίδιες, αντίστοιχα στην Cooper Union της Νέας Υόρκης και στο IaaC της Βαρκελώνης, έχουν ένα ενδιαφέρον επιμελητικό επιχείρημα: Αν και αρχικά οι εγκαταστάσεις μοιάζουν conceptual, που «θα μπορούσαν» μελλοντικά να οδηγήσουν σε συστηματικά έρευνα, οι περισσότερες τεχνολογίες που εκτίθενται μπορούν να έχουν άμεση εφαρμογή στην αρχιτεκτονική, από την πολύ μικρή έως την πολύ μεγάλη κλίμακα, με ευεργετικές επιπτώσεις στη γενικότερη βιωσιμότητα, όχι μόνο των κτιρίων αλλά και ολόκληρου του συστήματος μέσα στο οποίο αυτά εντάσσονται. Δηλαδή, η γνώση είναι ήδη διαθέσιμη, τα προβλήματα απλά τα οποία πηγάζει είναι υπαρκτά, χρειάζεται όμως μία αλλαγή νοοτροπίας ώστε να την αποδεχούμε ως τέτοια και να τομήσουμε να την αξιοποιήσουμε. Όχι απαραίτητα σε κτίριο, αλλά και σε νέα οικοδομικά υλικά, αντικείμενα και καινοτόμους τρόπους παραγωγής και χρήσης τους, με εκ των προτέρων σχεδιασμένη την ίδια τους την αποσύνθεση και την επιστροφή τους στη φύση.

Η μεταβολική κατοικία

Η κυρίως έκθεση, στο Μουσείο Εσθονικής Αρχιτεκτονικής, ανατρέπει τα

Talinn Architecture Biennale: Ενότητα «The Metabolic Home»

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Η 6η Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής του Ταλίν εξερευνά την έννοια του μεταβολισμού.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΟ ΜΑΡΤΙΝΟ

τέσσερις ενότητες, με εγκαταστάσεις από αρχιτέκτονες, designers και επιστήμονες διαφορετικών ιαδών. Συνδετικό της νήμα είναι το πώς οι φυσικές διεργασίες, όπως η κατανάλωση τροφής, η βιολογική ανάπτυξη και η αποσύνθεση, μπορούν να μεταφερθούν στο χτισμένο περιβάλλον, στον σχεδιασμό των δικτύων παραγωγής φαγητού (όπως η διανομή, η άρδευση, η απομάκρυνση απορριμμάτων κ.ά.) και στις σχετικές υποδομές τους. Η κεντρική ενότητα, η οποία βρίσκεται και χωρικά στο κέντρο της έκθεσης, ονομάζεται «Η μεταβολική κατοικία» («Metabolic Home»): Εκεί συγκεντρώνονται επτά εκθέματα, το καθένα ως διαφορετικός οικιακός χώρος, τα οποία παρουσιάζονται ως μέρος ενός «ζωντανού οικοσυστήματος».

Ξεχωρίζει το *Living Room*, όπου εκτίθεται ένα φαγώσιμο, βιοδιασπώμενο κτιριακό κέλυφος κατασκευασμένο από την ερευνητική ομάδα *Terreform One*. Τα οικοδομικά υλικά-πάνελ με τα οποία είναι χτισμένο ονομάζονται «Edible Puffed Rice Clusters» και πρόκειται –περίπου– για ρυζογκοφρέτες. Μοιάζοντας με πιζελ, είναι ένα χαμηλού κόστους οικοδομικό υλικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μία αρχιτεκτονική όψη και να καταναλώνεται από μικρά ζώα, έντομα και πτηνά. Το υλικό μπορεί να δεχθεί μόνωση και να αντικαθίσταται εύκολα, υποβοηθώντας τη βιοοικολογία στις αστικές περιοχές.

Απέναντι, η εγκατάσταση *Everything's On the Table*, των Hayley Eber και Mae-Ling Lokko, αναπαριστά την «τραπέζα». Ο οικείος χώρος φαγητού

μετασηματίζεται σε πλατφόρμα όπου οι χρήστες μπορούν να συμμετέχουν στη διαδικασία παραγωγής της τροφής: η τραπέζα γίνεται ταυτόχρονα χώρος κατανάλωσης, παραγωγής και διαχείρισης των απορριμμάτων του φαγητού.

Νέα οικοδομικά υλικά

Εξαιρετικό ενδιαφέρον έχει το τμήμα «From Bricks to Soil» (από τα τούβλα στο έδαφος), όπου εκτίθενται νέα οικοδομικά υλικά που μπορούν να κομποστοποιηθούν, ενώ αρκετά από αυτά είναι και φαγώσιμα. Σε αυτά περιλαμβάνονται τα καμπυλόσχημα τούβλα που κατασκευάζονται από το *Studio Myceen* με τον μύκητα *mycelium*, ο οποίος είναι βιοδιασπώμενος. Δίπλα στον τούβλινο τοίχο, μία διαφανής προθήκη δείχνει σε πραγματικό χρόνο τη διαδικασία ανάπτυξης του μύκητα, καθώς αυτός μετασηματίζεται σε τούβλο.

Ξεχωρίζουν επίσης στο ίδιο τμήμα τα περιτεχνα πάνελ από το υλικό *Rootskin*, ένα προϊόν που αναπτύχθηκε από ερευνητές στο Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής *IaaC* της Βαρκελώνης, εφαρμόζοντας ρομποτικές τεχνολογίες και ρίζες λαχανικών ως πρώτη ύλη, με την προοπτική σύντομα να μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως οικοδομικό υλικό. Την ενότητα συμπληρώνει η κατασκευή *Yfaldoid* των *Torothèque Design Research Studio* (Γάσσας και Ευάγγελος Πανατζής): Πρόκειται για ένα τεχνητό ύφολο που εκτίθεται στο εσωτερικό ενυδρείου, έχοντας κατασκευαστεί από τοιμάντο με τριδιάστατη εκτύπωση. Τα επιμέρους τμήματα του υφάλλου έχουν διαφορετικά μεγέθη και πολυπλοκότητα, μιμούνται όμως τα φυσικά κοραλλιογενή περιβάλλοντα και μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε περιοχές όπου το οικοσύστημα καταστρέφεται, προσελκύνοντας ξανά τη θάλασσα ζωή.

Επαναπροσδιορισμός του αρχιτεκτονικού «αντικειμένου»

Μέσα από αυτές τις πειραματικές εφαρμογές αναδύονται ερωτήματα και απαντήσεις για το πώς η αρχιτεκτονική μπορεί να καταναλώνει λιγότερους φυσικούς πόρους, βοηθώντας έτσι σημαντικά στη μείωση του παγκόσμιου αποτυπώματος άνθρακα. Οι παράδοξες, εκ πρώτης όψεως, κατασκευές είναι στην πραγματικότητα εικόνες από το μέλλον, τουλάχιστον αυτό που μπορούμε να έχουμε. Όσο για την αρχιτεκτονική έρευνα, είναι σημαντικό, μεθοδολογικά, να μη μένουμε μόνο στο ίδιο το «αντικείμενο» αλλά να το θεωρούμε ως διαδικασία, με «πριν» και «μετά», στο πλαίσιο ευρύτερων δικτύων όπου ανήκει. Από αυτή την άποψη, η Μπιενάλε του Ταλίν εκθέτει πράγματι εν εξελίξει καινοτομίες και καταδεικνύει μια στροφή στη σκέψη, μετά τις φιλοσοφικές και γλωσσικές περιπλανήσεις των παρασμένων δεκαετιών: Εάν θέλουμε να επαναπροσδιορίσουμε την αρχιτεκτονική, πρέπει πρώτα και κύρια να τη σκεφτόμαστε ως επεξεργασία της υλικότητας.

6η ΜΠΙΕΝΑΛΕ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ, ΤΑΛΙΝ, ΕΣΘΟΝΙΑ ΕΩΣ 20/11